

CÎTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND CULPA CA FUNDAMENT CLASIC AL RĂSPUNDERII CIVIL-DELICTUALE

Diana Anca ARTENE,
lector universitar, doctorandă

SUMAR

Răspunderea civilă este poate cea mai importantă formă de manifestare a răspunderii juridice, ea fiind totodată și una dintre cele mai complexe instituții de drept civil, definirea ei fiind o reală preocupare pentru doctrină, de aici și numeroasele ei accepții.

Culpa a reprezentat, din cele mai vechi timpuri pînă în contemporaneitate, un „model” pentru angajarea răspunderii civil-delictuale, la care trebuie să ne raportăm ori de cîte ori din cuprinsul dispozițiilor legale ar rezulta posibilitatea stabilirii obligației de reparare a prejudiciului în absența unei conduite culpabile. O perioadă lungă de timp culpa a fost singurul fundament al răspunderii civil-delictuale, dar odată cu evoluția societății moderne acest lucru s-a modificat, fiind generate diverse teorii referitoare la fundamentele răspunderii juridice în general și a răspunderii civile în special

Pentru a discuta despre culpă ca fundament al răspunderii civil-delictuale, pornim prin a defini **răspunderea juridică** ca fiind „complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se naște ca urmare a săvîrșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrîngerii de stat prin aplicarea sancțiunilor juridice, în scopul realizării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept” [1].

Răspunderea juridică este considerată „cheia de boltă” a întregii răspunderi sociale, dînd expresia dreptului în forma sa cea mai concentrată, în ceea ce reflectă stadiul de evoluție a întregii vieți sociale [2].

Răspunderea civilă a fost definită ca fiind aceea formă a răspunderii juridice care constă într-un raport de obligații în temeiul căreia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat alteia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare [3].

Există două forme de răspundere civilă, și anume *răspunderea civilă delictuală* și *răspunderea*

civilă contractuală, ambele fiind dominate de ideea fundamentală a reparării prejudiciului cauzat unei alte persoane, dacă acesta provine, de regulă, dintr-o faptă ilicită și adeseori culpabilă. Ideea culpei, ca fundament al răspunderii civile, a fost menținută în toate timpurile – din perioada primelor reglementări juridice, fie ele codificate sau nu, pînă în zilele noastre, fiind considerată un principiu al răspunderii persoanei dominant în întregul sistem juridic.

Pe parcursul dezvoltării umane, culpa a reprezentat, din cele mai vechi timpuri pînă în contemporaneitate, un „model” pentru angajarea răspunderii civil-delictuale, la care trebuie să ne raportăm ori de cîte ori din cuprinsul dispozițiilor legale ar rezulta posibilitatea stabilirii obligației de reparare a prejudiciului în absența unei conduite culpabile [4].

O lungă perioadă de timp culpa a fost singurul fundament al răspunderii civil-delictuale, dar odată cu evoluția societății moderne, începînd cu epoca industrială de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea,

s-au creat situații tot mai diverse care au fost sursa unei bogate jurisprudențe, dublate de elaborarea și verificarea unor noi teorii. În acest sens, în doctrina internațională s-a apreciat că „dacă revoluția industrială nu ar fi avut loc, probabil că răspunderea civilă nu avea importanța pe care o are în prezent [5]”.

Cu toate că în dreptul civil român răspunderea civilă se întemeiază pe ideea de culpă, doctrina și practica judiciară admit că există cazuri în care răspunderea este de natură obiectivă, fără culpă, fundamentul său fiind ideea de garanție [6].

Astfel problema fundamentului răspunderii civile este una foarte discutată și controversată în doctrina juridică. Încă din epoca romană, odată cu apariția legii Aquilia, a fost consacrată concepția subiectivă asupra răspunderii civile; culpa, deși insuficient precizată și conturată, a fost considerată temeiul sau fundamentul răspunderii civile.

Odată cu dezvoltarea societății, dar mai ales în perioada progresului industriei, concepția privind

angajarea răspunderii civile numai pe temeiul culpei făptuitorului sau persoanei răspunzătoare s-a dovedit insuficient de cuprinzătoare. Din acest motiv, doctrina a căutat să construiască noi teorii care să explice răspunderea și pe un alt temei în afară de culpă. Opiniile exprimate în doctrină se grupează în trei teorii: teoria răspunderii subiective, teoria răspunderii obiective și teoria care explică răspunderea juridică avînd la bază un temei mixt.

Teoria răspunderii subiective

Potrivit concepției subiective, întreaga răspundere civilă se fundamentează pe ideea de culpă, greșeală sau vinovăție a persoanei răspunzătoare.

În doctrină [7] s-a arătat că în dezvoltarea societății umane, de la epoca primitivă pînă în prezent, culpa a reprezentat un „model” pentru angajarea răspunderii delictuale, la care este necesar a ne raporta de fiecare dată cînd din cuprinsul dispozițiilor legale ar rezulta posibilitatea stabilirii obligației de reparare a prejudiciului în absența unui comportament culpabil.

În această teorie, răspunderea civilă se consideră a fi o sancțiune specifică dreptului civil, cu caracter reparator, aplicabilă numai în cazul săvîrșirii unor fapte ilicite cauzatoare de prejudicii [2]. Prin urmare, pentru a putea fi angajată, trebuie să se întemeieze pe culpa sau greșeala autorului faptei.

S-a apreciat că numai cel care a avut o comportare condamnabilă, adică numai cel care a fost în greșeală poate fi chemat să răspundă, răspunderea fiind condiționată de atitudinea psihică a autorului sau persoanei răspunzătoare față de consecințele faptei prejudiciabile [8].

Abandonarea fundamentului

subiectiv al răspunderii a fost considerată mult timp periculoasă, socotindu-se că ar duce la creșterea gradului de insecuritate a individului într-o lume cu multe pericole de producere a unor prejudicii, în condițiile în care ar putea fi stabilită obligația de reparare, chiar și în ipoteza unei conduite ireproșabile, licite și morale [4].

Doctrina franceză modernă [9] analizează culpa-sanctiune, culpa și riscul, garanția și reparația ajungînd pînă la revigorarea culpei prin invocarea unui nou fundament al răspunderii – *principiul precauției*. Acest principiu al precauției este considerat o culpă virtuală pentru pasivitatea manifestată în luarea unor măsuri eficiente de prevenire a unui prejudiciu grav și iremediabil, care ar putea în viitor să amenințe în mod foarte grav existența omului și echilibrul mediului înconjurător.

Pentru a concluziona, teoria subiectivă considerînd ca fundament al răspunderii civile culpa și apreciînd că, în multe din situații, s-ar crea numeroase inconveniențe pentru cel prejudiciat, dacă s-ar solicita dovedirea culpei, s-a apreciat că greșeala sau culpa în anumite cazuri este prezumată de lege. În cazul răspunderii delictuale pentru fapta proprie, victima trebuie să dovedească culpa autorului prejudiciului, pe cînd în celelalte cazuri, inclusiv în materie de răspundere contractuală, culpa nu trebuie dovedită, ea fiind prezumată [10].

Teoria răspunderii obiective

Această concepție a fost formulată pentru prima dată în dreptul modern german și apoi în cel elvețian, avînd la bază ideea de risc asumat.

Teoria dată a avut cea mai largă audiență printre celelalte (principiul cauzalității, principiul inte-

resului activ, principiul interesului preponderent) care au încercat să explice caracterul obiectiv al răspunderii civile.

În formularea acestei teorii s-a pornit de la caracterul periculos al unor acte cauzatoare de prejudicii, acte care creează un risc (*gefahrden*) – riscul producerii unor consecințe păgubitoare pentru alții. La început această teorie a fost restrînsă doar la sfera activităților lucrative – teoria riscului profit – lăsînd la o parte celelalte acțiuni ale oamenilor, fapt care s-a dovedit insuficient; din acest motiv a apărut teoria riscului creat.

Teoria riscului profit pleacă de la regula morală: *ubi emolumentum est, ibi onus debet esse* (cel care are profitul unei activități, trebuie să-și asume și riscul pe care acesta îl presupune).

O variantă a teoriei riscului ceat este și teoria riscului de activitate, potrivit căreia acolo unde există autoritate se află și riscul reparării pagubelor cauzate prin activitatea celor subordonați [6].

Aceste teorii, supuse tirului criticilor unei părți semnificative a doctrinei, nu au rezistat revigorînd culpa, dar cu un conținut social, o culpă în mare măsură obiectivă, pentru că este dedusă din faptul că prejudiciul a fost produs; o culpă *in abstracto* [11].

Totuși influența teoriei riscului nu a fost și nici nu este de neglijat, cu atît mai mult cu cît elementele luate în considerație explică regimul special al răspunderii civile în anumite situații, cum ar fi repararea prejudiciilor cauzate prin accidente de muncă și boli profesionale.

Teoriile mixte. Teoria garanției

Un moment important în evoluția fundamentului răspunderii

civile îl constituie apariția teoriei garanției, teorie elaborată de Boris Starck, pentru prima dată răspunderea fiind privită din punctul de vedere al victimei.

Potrivit acestei teorii, anumite prejudicii sînt garantate: dreptul la viață, la integritate corporală sînt protejate în temeiul garanției, fără a mai fi necesară proba culpei.

Părintele teoriei garanției, după ce supune unei critici severe ambele teorii precursoare, susține că prejudiciile sau daunele trebuie grupate în două categorii: 1) prejudicii corporale și materiale; 2) prejudicii economice și morale. Acesta susține că repararea daunelor corporale și materiale este garantată obiectiv, fără a fi necesară dovada culpei persoanei răspunzătoare, în timp ce repararea daunelor economice și morale nu este garantată obiectiv, ele putînd fi cauzate prin exercițiul normal al unor drepturi și de aceea, pentru angajarea răspunderii civile, trebuie făcută proba culpei autorului lor [12].

În teoria garanției, dreptul la viață, la integritate corporală și la integritatea materială a bunurilor sînt protejate de o manieră mai radicală decît alte drepturi, cum ar fi cel la onoare, drepturile la siguranța persoanei și la securitatea bunurilor ei avînd prioritate și, de aceea, toți cei care le aduc atingere sînt obligați să le repare în temeiul ideii de garanție obiectivă.

Concluzionăm că, potrivit teoriei garanției, deși se consideră că răspunderea civilă intervine, de multe ori, pe temei obiectiv (ideea de garanție obiectivă), culpa rămîne, într-un numar destul de mare de cazuri, o condiție necesară și intrinsecă pentru angajarea ei [2].

În dreptul civil român contemporan, răspunderea civilă se

întemeiază, în principiu, pe ideea de culpă, dar doctrina și practica judiciară admit, fără rezerve, existența unor cazuri în care răspunderea este de natură obiectivă, fără culpă, fundamentul său fiind ideea de garanție [13].

Aceste situații derogatorii de la principiul culpei sînt: răspunderea comitentului pentru prejudiciile cauzate de prepuși, răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri în general, răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale și ruina edificului, răspunderea pentru prejudiciile cauzate de aeronave, răspunderea pentru paguba realizată printr-un act ilegal al autorității publice, anumite tipuri de răspundere contractuală.

Referințe bibliografice

1. Costin M. N. *Oîncercare de de-finire a noțiunii de răspundere juridică*. În: RRD, nr. 50/ 1970, p. 83.
2. Pop L. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Lumina lex, 1998, p. 163.
3. Albu I., Ursa V. *Răspunderea civilă pentru daunele morale*. Cluj-Napoca: Dacia, 1979, p. 23.
4. Boilă L. R. *Răspunderea civilă delictuală subiectivă*. București: CHBeck, 2009, p. 13.
5. Weill A. et Terre Fr. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dalloz, 1975, p. 655, citați de L. Pop. *Teoria generală a obligațiilor*. București: Lumina lex, 1998, p. 181.
6. Elinescu M. *Răspunderea civil delictuală*. București: Editura Academiei, 1972, p. 22.
7. Radé Ch. *Réflexion sur les fondements de la responsabilité civile*, p. 318.
8. Ionașcu Tr., Barasch E.A. *Răspunderea civilă delictuală: culpa – element necesar al răspunderii*. În: SCJ, nr. 1/1970, p. 27-30.
9. Terré F., Simler P., Lequette Y. *Droit civile. Les obligations*. 6-ème éditions”. Paris: Dalloz, 1996, p. 545.
10. Albu I. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj- Napoca: Dacia, 1984, p. 184.
11. Neculaescu S. *Le crise de la responsabilite civile*. În: Les annales de la Faculte de la Sciences Juridiques, Anne 1, București, 2004, p. 8.
12. Starck B. *Droit civil. Obligations. Responsabilite delictuelle*. Paris, 1988, p. 38-40.
13. Muresan M. *Răspunderea independentă de culpă pentru repararea prejudiciilor cauzate de lucruri*. În: Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român, vol II. București: Editura Academiei, 1978, p. 100-102.